

РЕЦЕНЗИЯ

за научноизследователската и учебно-преподавателската дейност

на гл. ас. д-р Елена Кирилова Раденкова –

кандидат в конкурса за придобиване на

академичната длъжност „доцент“

в СУ „Св. Климент Охридски“ – гр. София

Област на ВО – 2, хуманитарни науки;

Професионално направление – 2.1. филологии

(Славянски езици. Съвременен руски език –

Фразеология)

Обява – ДВ бр. 24/17.2023 г.

Рецензент: проф. д-р Стефка Иванова Георгиева – Пловдивски

университет „Паисий Хилендарски“.

Документацията по конкурса е в изправност и в съответствие със Закона за научните степени и звания; отговаря на изискванията на СУ „Св. Климент Охридски“ при заемане на академичната длъжност „доцент“. Единствен кандидат за участие в конкурса е гл.ас. д-р Елена Кирилова Раденкова от Катедрата по руски език на Факултета по Славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“. Тя е завършила специалност руска филология с втора специалност българска филология на СУ през 1984 год. и е получила квалификация „специалист по руски език и литература и преподавател в средните училища; преводач“ (1979-1984 год.). От 1986 год. до сега Е. Раденкова работи на основен трудов договор в СУ „Св. Климент Охридски“

През 2016 год. Е. Раденкова е защитила докторска дисертация на тема: «Игрови трансформации на паремии и прецедентни изказвания в заглавията на руските печатни медии» в СУ „Св. Климент Охридски“.

Представеният от кандидатката комплект материали е в пълно съответствие с Правилника на СУ „Климент Охридски“ за развитие на академичния състав и включва всички необходими документи. Справката с представените материали показва, че кандидатката покрива напълно наукометричните показатели, необходими за участието ѝ в конкурса.

За участие в конкурса д-р Е. Раденкова е представила списък с над 40 публикации, сред които 2 самостоятелни монографии, 38 научни статии и доклади, от които 9 са публикувани в чужбина (Русия, Сърбия, Естония и др.), 4 учебни пособия и помагала (в съавторство), редактор е на 1 учебно помагало, има участия в разработката на 6 научни проекта. Представените доклади са четени на конгреси, на международни и национални вузовски научни конференции.

Изследователската дейност на д-р Елена Раденкова е свързана преди всичко с изследвания на руската фразеология, фонетиката и методиката на чуждоезиковото обучение и др.

Монографията *Игровые трансформации паремий и прецедентных высказываний в заголовках российских печатных СМИ*. София: Парадигма, 2023. 385 стр. ISBN 978-954-326-500-8 е издадена по защитената докторска дисертация, което е доказателство за високото научно ниво на работата, и не се рецензира.

В конкурса д-р Е. Раденкова участва с хабилитационен труд *Русская образная фразеология сквозь призму перевода*. София: Парадигма, 2023. 250 стр. ISBN 978-954-326-505-3.

Работата на д-р Елена Раденкове е посветена на актуален и неразработен проблем в руско-българските изследвания на устойчивите образни единици и възможностите им за адекватен превод. Тя е построена логично, състои се от увод, 3 основни глави, заключение, списък на използваната литература, списък на използваните електронни ресурси, лексикографски източници (общо 250 стр.). Написана е на руски език.

В *увода* са поставени целите и конкретните задачи на изследването. Подчертана е спецификата на превода на образните фразеологизмите от един език на друг, която е свързана с транслирането и на културните компоненти на устойчивите единици, обърнато е специално внимание на възможностите за предаването на образната основа на ФЕ, в която е закодирана културата на страните и народите.

За конкретен предмет на изследването са избрани преводите на ФЕ от художествени текстове на съвременни руски автори (А. Маринина, Т. Устинова, Д. Донцова, П. Дашкова, Б. Акунин и др.).

В монографията д-р Е. Раденкова е обосновала както вариантите за адекватен превод на ФЕ, така и възможностите да бъдат предадени измененията в устойчивите единици, които в голяма степен отразяват съвременният живот на страните, нивото на развитие на образността, съвременните виждания на народите, измененията в конкретните езици. Анализирани са около 126 руски ФЕ, преводите им на български език и 143 контекста на тяхната употреба.

В I глава *«Теоретические основы изучения фразеологических единиц в целях перевода»* е представен теоретичният апарат на изследването и е показана базата за изследване на илюстративния материал, особено внимание е обърнато на теоретичните обосновки на автора за образността във фразеологията. Обърнато е особено внимание на ФЕ с прозрачна образност и с неясна/затъмнена образност, което е особено важно при превода на устойчивите единици. Обоснована е актуалността при превода да бъде предаден нагледно-чувственият образ на устойчивата единица. Аргументирано е твърдението на д-р Е. Раденкова, че при превода на ФЕ е особено важна както реалната ситуация на употреба на ФЕ, така и (понякога) иреалната ситуация на използването ѝ.

Авторката аргументирано обосновава причините за невъзможността да се представи образа на някои ФЕ в съзнанието на индивидите от друга култура за целите на адекватния превод.

Във втора глава: „*Особенности перевода фразеологизмов в художественном тексте*“ са разгледани особеностите на превода на ФЕ в художествения текст, Аргументиран е изборът на текстове на романи от криминалния жанр, в които се използва общоизвестна и често употребявана фразеология, които д-р Е. Раденкова определя като „фразеологичен минимум“, добре известен на представителите на руската лингвокултура и които представят реалността с художествени образи. Уточнен е терминът междуезикова еквивалентност на фразеологизмите и е представена спецификата на превода им, която предполага максимално вярна и хармонична имитация на превода. Е. Раденкова се присъединява към мнението на изследователите, които твърдят, че фразеологичният фонд помага за реконструкцията на езиковата картина на света, а образността определя вижданията на конкретните културни общности.

В трета глава „*Анализ способов перевода русских образных фразеологических единиц на болгарский язык в современных художественных текстах*“ са представени начините на превод на руските ФЕ на български език в художествените текстове. Е. Раденкова обръща специално внимание на предаването и на културния фон, културното своеобразие и експресията на изходната ФЕ единица. Илюстративният материал е взет от преводите на Здр. Петрова, И. Митева, А. Григорова, М. Николова, А. Пенчева и др. Анализирани са както общоизвестни ФЕ, така и авторски, оказионални единици, които отразяват динамиката на фразеологичната система на езиците. Обърнато е специално внимание на 2-та основни начина на транслиране на значението на образните единици – фразеологичния и нефразеологичния превод. Сполучливо са аргументирани преводаческите техники при нефразеологичния превод, който е важен за предаването на адекватната смислова, културна и ментална информация на текста на оригинала.

В *заключението* са обобщени основните резултати от изследването. Анализираните примери показват, че една и съща денотативна ситуация може да бъде предадена както с универсална стереотипна устойчива единица, така и с езикови единици, построени на други образи. Сполучливо са показани възможностите за превод на ФЕ с междуезиков еквивалент вместо с аналог, използването на описателен превод, калкирането (когато фразеологичният превод е невъзможен) и др. В изследването са показани широките възможности при превода на фразеологизми за предаване на адекватен превод на изходния художествен текст от руски на български език.

В работата е направен подробен и всеобхватен анализ на теоретичните постановки за превод на фразеологизми в руската и българската научна литература. Представена е сериозна библиография (209 заглавия) по изследвания проблем.

Хабилитационният труд на д-р Елена Раденкова е сериозен, задълбочен, аналитичен, интересен и оригинален. Можем убедено да приемем, че е принос в българските изследвания по фразеология и превод.

С новаторски подход са написани и представените от д-р Е. Раденкова статиите и докладите, свързани с диапазона на изследователските ѝ интереси. Те обхващат различни проблемни полета:

1. *Изследвания на руската и българската фразеологични системи.* В разработките е направен анализ на игровите техники и механизмите за прилагането им при модификацията на фразеологични изрази, като трансформациите водят до разрушаване на стереотипното възприемане на устойчивите единици (публ. № 1.3, 1.5, 1.8). Илюстрирана е трансформацията на прецедентните изказвания, като се наблюдава семантично изместване при съвместяването на прякото и преносното значение на компонентите на фразеологизма (публ. № 1.4, 1.7); показана е възможността ресурсите на авторските модификации на устойчивите единици да реализират оценочността на изказванията (публ. № 1.6, 1.11). Илюстрирани са сложните механизми на реализация на комплексните трансформации. Е. Раденкова прави извода, че използването на радикални образни структурно-семантични трансформации на фразеологизмите води до деструкция на формата и семантично изместване, но не предизвиква комуникативен срив (публ. № 1.9). Показан е експресивният потенциал на трансформациите на устойчивите единици (публ. № 1.10, 1.12), възможностите им за актуализация на информацията (публ. № 1.11). Е. Раденкова анализира руските образни устойчиви единици и посочва различни възможности за превод на български език (публ. № 1.13, 1.16). Разгледани са различните вербални репрезентации в руски и български език на една и съща денотативна ситуация, които дават възможност за открояване на културно детерминирани разлики и ментални стереотипи (публ. №16). Показано е влиянието на контекста при авторските преобразувания на паремииите върху формирането на оценката и емоционално-експресивното въздействие върху читателя на медийния текст (публ. № 1.8, 1.12). Обърнато е специално внимание на възпроизвеждането на ритмиката и римата на прототипа чрез замяна на компоненти на ФЕ (публ. №8). Е. Раденкова доказва в разработките си, че при отразяване на ценностните стереотипи пейоративните характеристики и оценки са преобладаващи (публ. № 1.8, 1.15).

2. *Изследвания, свързани с руско-българската фонетика.*

Интерес представляват разработките на д-р Е. Раденкова, посветени на особеностите на акцентно-ритмичната организация на руската реч и интерпретацията на трудно усвояеми от българи акцентно-ротмични единици (публ. № 2.3, 2.2, 2.1). Е. Раденкова доказва в изследванията си, че чрез съпоставителен анализ на различни ритмо-мелодични единици интонацията играе решаваща роля за нюансиране значенията при изказването (публ. № 2.3., 2.2). Тя стига до извода, че в руския език, за разлика от българския, процесът на асимилация въз основа на звучност-беззвучност на границата между клистиката и лексемата се проявява закономерно (публ. № 2.1, 2.2).

3. *С методиката на чуждоезиковото обучение* са свързани разработките на д-р Е. Раденкова, обект на които са актуални аспекти на

обучението по руска фонетика (публ. № 3.1, 3.2), интерференцията на родната езикова система (публ. № 2.2, 3.1, 3.2, 3.3), на аудирването на руската реч (публ. № 3.1), въпроси, свързани с руската интонация и разбирането на речта (публ. № 2.3, 3.3, 3.4, 3.5) и др. Доказана е важноста на съпоставителното представяне на интонационните особености на родния и изучавания език на базата на анализ на основни интонационни конструкции в руски език.

Представените за рецензиране публикации на д-р Елена Раденкова са свързани в теоретичен и практически план с работата ѝ като изследовател и преподавател по руски език в Катедрата по руски език на СУ и се отличават с оригиналност, актуалност и новаторски търсения.

Д-р Елена Раденкова има значителен преподавателски стаж и опит. След завършването на висшето си образование тя е работила като хоноруван, а после като редовен асистент по руски език. От 1986 год. и до днес работи в СУ "Св. Климент Охридски" в Катедрата по руски език.

Д-р Елена Раденкова води лекции по Превод на фразеология, Превод на текстове от сферата на туризма на студентите от бакалавърската степен и практически курс по руски език на студентите от бакалавърската степен и от Магистърските програми „Език. Култура. Превод“, „Руска литература, култура и художествен превод“ във факултета по славянска филология на СУ.

Върху посочените публикации д-р Е. Раденкова е представила около 40 цитирания в авторитетни български и чужди издания.

В резултат от запознаването ми с представените от кандидатката материали, смятам, че тя напълно отговаря на националните стандарти както и на изискванията на Правилника на СУ „Св. Климент Охридски“ за заемане на академичната длъжност **доцент**. Работите ѝ покриват минималните изисквания, определени в Закона.

Всичко това ми дава достатъчно основания убедено да препоръчам на уважаемото научно жури да гласува положително, а на Научния съвет на Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“ да избере гл.ас. д-р Елена Кирилова Раденкова на академичната длъжност доцент по професионално направление 2.1. Филологии (Славянски езици. Съвременен руски език – Фразеология) в СУ „Климент Охридски“.

12.VI.2023 год.
София

Рецензент: .....
(проф. д-р Ст. Георгиева)